

Új adatok a magyarországi nemzeti kisebbségekről

Czibulka Zoltán (szerk.): 1990. évi népszámlálás. A nemzetiségi népesség száma egyes községekben (1960-1990). Budapest, Központi Statisztikai Hivatal 1991. 107.

Szokatlan gyorsasággal jelentette meg a Központi Statisztikai Hivatal az 1990. évi népszámlálás előzetes nemzetiségi adatait, amelynek okát a bevezető azzal indokolja, hogy „a magyarországi nemzetiségi politika, a Magyarországon élő nemzeti kisebbségekhez tartozók létszáma és aránya a nemzetközi érdeklődés homlokterében áll” (5). A hangsúlyozottan előzetes adatokat közreadó kötet azoknak a községeknek (összesen 463 településnek) az adatait közli, amelyekben az 1980. évi népszámlálással kapcsolatosan az úgynevezett tanácsi minősítés módszerét alkalmazták.

1980-ban összesen 506 községben történt meg ez a kiegészítő nemzetiségi adatgyűjtés, mégpedig a következő elvek, kritériumok alapján: „A minősítés családonként történt, így ez az egyes családok nemzetiségi jellegét, nem pedig az egyes személyek hovatartozását jelenti. Ez a vegyes családokban azt jelentette, hogy a magyar nemzetiségűek szintén a nemzetiségi kategóriába kerültek. A „minősítés” a következő kategóriákat különböztette meg: a) egyértelműen nemzetiségi igényű családok; b) nemzetiségileg vegyes, nyelvileg nem asszimilálódott családok; c) nemzetiségileg vegyes, nyelvileg asszimilálódott családok. A fenti csoportokba tartozó családok tagjait „nemzetiségi kulturális igényű népesség”-nek nevezzük...” - írták az 1980. évi adatgyűjtés összeállítói.*

Az 1980. évi kiegészítő adatgyűjtés legfontosabb eredményeit az alábbi öt táblázatban foglalta össze az 1980. évi kötet, amely ebben az évben utánnomásban ismét megjelent.

* 1980. évi népszámlálás. Nemzetiségi adatok. Budapest 1982.

1. sz. táblázat

A népesség száma a nemzetiségi anyanyelvek szerint

Anyanyelv	Összesen	Községek	Kiemelt (506) községek	Községek az összesen	Kiemelt községek a községek
1000 fő százalékában					
Szlovák	16	11	10	66,4	90,2
Román	10	8	7	81,3	90,1
Délszláv	27	22	22	83,3	95,8
Német	31	22	20	69,6	91,7
Összesen	84	63	59	74,8	92,7

2. sz. táblázat

A nemzetiségi népesség száma a kiemelt községekben

Nemzetiség	Népszámlálási adatok			Tanácsi minősítés	Népszámlálási adatok a tanácsi minősítés százalékában		
	anyanyelv	nemzetiség	beszélt nyelv		anyanyelv	nemzetiség	beszélt nyelv
1000 fő							
Szlovák	10	6	27	71	13,6	8,7	38,1
Román	7	6	5	12	61,2	51,6	42,1
Délszláv	22	15	12	42	50,9	36,4	27,4
Német	20	6	55	138	14,5	4,0	40,0
Összesen	59	33	99	263	22,3	12,7	37,6

3. sz. táblázat

A nemzetiségi kulturális igényű népesség megoszlása a tanácsi minősítés csoportjai szerint

Regio – Kisebbségtudományi Szemle 1991. 2. évf. 2.sz.

Nemzetiség	Népesség	Egyértelműen nemzetiségi	Nemzetiségileg vegyes, nyelvileg	
			nem asszimilálódott	asszimilálódott
1000 fő				
Szlovák	71	35	15	21
Román	12	8	2	2
Délszláv	42	28	10	4
Német	138	66	31	41
Összesen	263	137	58	68

4. sz. táblázat

A népesség megoszlása anyanyelvenként

Év	Népességszám		Népességszám az első népszámlálás		Szlovák		Román		Délszláv		Német		
	összes	kiemelt	százalékban		anyanyelvű a kiemelt községben								
	községek		összes	kiemelt	1000 fő	1960=100	1000 fő	1960=100	1000 fő	1960=100	1000 fő	1960=100	
1960	5545	907	-	-	18	100,0	11	100,0	31	100,0	35	100,0	
1970	5212	894	94,0	98,5	12	65,1	9	83,0	26	84,7	23	66,7	
1980	5008	884	96,1	98,9	10	52,	7	67,7	22	69,8	20	56,	

5. sz. táblázat

A nemzetiségi népesség megoszlása megyénként

Megye	Tanács minősítés			
	szlovák	román	délszláv	német
Baranya	0,2	0,8	17,7	25,2
Bács-Kiskun	3,0	0,1	24,4	9,7
Békés	19,2	68,4	1,9	1,6
Borsod-Abaúj-Zemplén	6,8	-	-	1,5
Csongrád	0,8	2,0	0,9	-
Fejér	1,0	0,3	0,9	5,4
Győr-Sopron	0,0	0,0	8,7	1,7
Hajdú-Bihar	-	25,5	0,0	0,0
Heves	2,9	-	-	0,0
Komárom	12,9	0,4	0,0	10,4
Nógrád	13,9	0,0	-	1,1
Pest	34,7	1,4	8,2	17,8
Somogy	0,0	0,1	3,5	2,4
Szabolcs-Szatmár	2,9	-	0,0	0,1
Szolnok	-	-	-	-
Tolna	0,0	0,8	0,7	11,6
Vas	0,0	0,1	17,0	0,9
Veszprém	1,7	0,1	0,1	10,6
Zala	-	0,0	16,0	-
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Az 1990. évi népszámlálás ismét az úgynevezett kettős rákérdezés elvét alkalmazta, azaz az anyanyelvi és a nemzetiségi hovatartozás egyaránt szerepelt a kérdőíveken, a felvételi útmutatókban pedig a következő formában írták körül a két kategória jelentését: (a) nemzetiség: „Minden befolyástól mentesen és az anyanyelvétől függetlenül azt a nemzetiséget kell megjelölni, amelyhez tartozónak az összeírt személy *érzi* és vallja magát (kisgyermeknek nevében szülei, nevelőik nyilatkoznak).” (b) anyanyelv: „Anyanyelvként - minden befolyástól mentesen - azt a nyelvet kell megjelölni, amelyet az összeírt személy gyermekkorában (általában elsőként) tanult meg, s amelyen családtagjaival általában beszél és anyanyelvének vall. A némák és beszélni még nem tudó csecsemők anyanyelve az a nyelv,

amelyen hozzátartozóik rendszerint beszélnek. Ezenkívül az 1990-es népszámlálás is regisztrálta az anyanyelven kívüli további beszélt nyelveket is.

Az 1990. évi népszámlálási adatok a 463 nemzetiségi jellegű községben a következő összképet mutatják:

6. sz. táblázat

A nemzetiségi népesség számának és arányának változása a kiemelt községekben 1980-1990

Megnevezés	Szám		Százalék		
	1980	1990	1980	1990	1990 (1980=100)
			Népesség=100		
Nemzetiség					
szlovák	5 263	5 636	0,7	0,8	107,1
román	5 895	4 851	0,8	0,7	82,3
délszláv	14 508	13 266	2,0	2,0	91,4
német	5 252	17 421	0,7	2,6	331,7
Anyanyelv					
szlovák	8 595	6 691	1,2	1,0	77,8
román	7 069	5 353	1,0	0,8	75,7
délszláv	20 030	15 272	2,8	2,3	76,2
német	19 072	21 893	2,6	3,2	114,8
Anyanyelven kívül beszélt nyelv					
szlovák	21 790	18 463	3,0	2,7	84,7
román	2 365	4 368	0,3	0,6	184,7
délszláv	10 011	9 544	1,4	1,4	95,3
német	47 953	49 660	6,6	7,3	103,6

Az összesített táblázatból kitűnik, hogy erősen csökkent a községekben a szlovák, román és délszláv (szerb, horvát, szlovák) anyanyelvűek száma, ráadásul a szlovákok és délszlávok esetében a „beszélt nyelv” kategóriában is jelentős csökkenés mutatkozott. Az előzetes adatok kétségkívül legnagyobb pozitív szenzációját a magukat német nemzetiségieknek vallók számának megháromszorozódása (331,7%-os növekedése) jelenti. Így például Pilisvörösváron az 1980. évi 40 helyett tavaly már 1233 fő vallotta magát német nemzetiségűnek. Mutatóba még néhány adat a német nemzetiségűek számának alakulásáról az 1980-1990. évi népszámlálási adatok alapján: Solymár 21/339, Taksony 27/113, Dunabogdány 31/155, Pilisszentiván 19/289, Bálaszék 2581, Nagymányok 54/203, Bóly 9/205, Babarc 40/241, Erdőmecske 61/213, Himesháza 85/576, Mecseknádasd 169/722, Hajós 54/547, Csolnok 14/605.

A kötet ezt követően nemzetiségenként közli az összes község 1960-1990. évi népszámlálási nemzetiségi anyanyelvi és beszélt nyelvi adatait, valamint az 1980. évi „tanácsi minősítés,” során szerzett számokat. Érdemes felfigyelni néhány regionális változásra, különösen az anyanyelv és a beszélt nyelv kategóriában: így például Nógrád megyében a szlovák mint a magyar anyanyelv melletti második beszélt nyelv Lucfalva, Nógrád, Ósagárd, Vanyarc községekben emelkedett nagyobb arányban, másutt sokan a tíz évvel korábban beszélt nyelvként feltüntetett szlovákokat most már anyanyelvként szerepeltették (pl. Erdőkürt, Nézsa stb.). Tény ugyanakkor, hogy a szlovákoknál a községek nagyobb részében inkább a fogyás jelei mutatkoznak. A leglátványosabb javulás példáit a Pest megyei németeknél látjuk, ahol az anyanyelvi adatokban több községben is jelentős változásokat regisztrált a tavalyi népszámlálás: így például Budakalászon 1980-ban 13, 1990-ben már 40 fő vallotta magát német anyanyelvűnek, ugyanezek az adatok Budakeszin 19/52,

Dunabogdányban 30/107, Perbál 15/42, Pilisszentiván 101/180, Pilisvörösvár 135/437, Solymár 15/81, Szigetújfalu 3/60 értéket mutatnak.

A kötet másik táblasorában a nemzetiségi népességről az alábbi nemzetiségi ismérvek kombinációi szerint kapunk kimutatást: az adott nemzetiséghez tartozók és/vagy az adott anyanyelvet beszélők száma és aránya, az adott nemzetiséghez tartozók és az adott nyelvet mint második nyelvet beszélők száma, valamint a más nemzetiséghez tartozók, de az adott nemzetiségi nyelvet beszélők száma.

Amint azt a Központi Statisztikai Hivatal ígéri, ezeket az előzetes adatokat a városok nemzetiségi adataival kiegészítve végleges és összesített formában is megjelentetik, ami minden bizonnyal jó szolgálatot fog tenni a hazai nemzeti kisebbségek felmérését célzó hazai és nemzetközi kutatásoknak, és a nemzetiségi önkormányzati elképzelések realizálásához is nélkülözhetetlen kiindulópontot jelenthet.

Sz. L.